

حذف صفرها؛ شاید وقتی دیگر

طرح حذف 3 یا 4 صفر از پول ملی ایران که در بیش از 71 کشور دنیا سابقه موفق و ناموفق دارد، نگرانی برخی کارشناسان را مبنی بر مهیا نبودن زمینه این کار برانگیخته است و تردید در نظر کارشناسی بانک مرکزی مبنی بر حذف صفرها یا چاپ اسکناس درشت‌تر عدم اجرای طرح در سال جاری را تقویت می‌کند.

طرح حذف 3 یا 4 صفر از پول ملی ایران که در بیش از 71 کشور دنیا سابقه موفق و ناموفق دارد، نگرانی برخی کارشناسان را مبنی بر مهیا نبودن زمینه این کار برانگیخته است و تردید در نظر کارشناسی بانک مرکزی مبنی بر حذف صفرها یا چاپ اسکناس درشت‌تر عدم اجرای طرح در سال جاری را تقویت می‌کند.

به گزارش خبرنگار اقتصادی باشگاه خبری فارس #171؛ «توانا» کشورهای مختلفی سیاست حذف صفر را اجرا کردند که عدد آنها به 71 کشور می‌رسد، برخی از این کشورها موفق و برخی دیگر ناموفق بوده‌اند. این سیاست معمولاً در کشورهایی صورت می‌گیرد که سال‌های طولانی تورم‌های دورقمی را تجربه کرده‌اند.

برزیل یکی از کشورهایی است که در زمینه حذف صفر پیش‌رو بوده و به دلیل تورم‌های شدیدی که در سال‌های متمادی دچار آن بود بارها واحد پولی خود را تغییر داد.

در سال‌های 1930 تا 1942 برزیل دوبار واحد پولی خود را تغییر داد و همچنین در سال 67 برای اولین بار 3 صفر از پول ملی خود را حذف کرد اما این اقدام باز هم نتوانست آبی بر روی شعله‌های آتش تورم این کشور بریزد به طوری که در سال 1981 بار دیگر تورم به 151 درصد رسید.

پس از آن چندین بار دیگر برزیل صفرهای پول خود را حذف کرد به طوری که از سال 1930 یعنی زمانی که نرخ تورم برزیل به دو هزار درصد رسیده بود تاکنون، در شش مرحله در مجموع 18 صفر از پول ملی خود را حذف و هشت بار اقدام به تغییر واحد پولی کرده است. به این ترتیب می‌توان برزیل را یکی از کشورهای ناموفق در این زمینه دانست.

کشورهایی موفق در اجرای این سیاست را می‌توان آلمان، هلند و ترکیه برشمرد. نکته قابل توجه و مشترکی که در این کشورها می‌توان برشمرد حذف صفرها به همراه سیاست‌های پولی و مالی مناسب در جهت کنترل تورم بوده است.

نکته دیگری که در این بین به چشم می‌خورد وجود تورم بالا یا ابر تورم در کشورهای اجرا کننده این سیاست بوده است به طوری که برخی از آنها دچار تورم بالای 100 درصد بوده‌اند؛ مسأله‌ای که در اقتصاد ایران سابقه نداشته است.

* علت ارائه پیشنهاد حذف صفر از زبان طراح

طرح حذف صفر از پول ملی برای اولین بار در سال 86 توسط غلامرضا مصباحی‌مقدم عضو کمیسیون اقتصادی مجلس و عضو ناظر آن روزهای شورای پول و اعتبار مطرح شد که استقبال این نهاد و بانک مرکزی را به همراه داشت.

این اقتصاددان در تشریح علت این پیشنهاد با اشاره به گزارش بانک مرکزی پیرامون سرانه اسکناس در کشور گفت: براساس گزارش بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سرانه اسکناس در ایران 110 برگ است، در حالی که در کشورهای اروپایی 12 - 10 برگ و در تعدادی از کشورهای منطقه 20 - 15 برگ است.

نماینده تهران در مجلس ادامه می‌دهد: این حجم اسکناس موجب از دست رفتن فرصت‌های ارزشمند مردم در داد و ستد پول و موجب هزینه‌های مادی اضافی برای بانکها از جمله بانک مرکزی و مردم شده است.

به گفته وی صف‌های طولانی بانک‌ها و معطلی ناشی از آن، نصب دستگاه‌های شمارش‌گر در بانک‌ها، تعداد زیاد خودپردازها و صف متقاضیان مقابل آنها بلکه بالاتر از این احساس کمبود آنها، فرسودگی شدید و سریع اسکناس، هزینه چاپ و محور اسکناس، همه حکایت از زیادی تعداد اسکناس در کشور دارد.

این کارشناس اقتصادی علت وجود این حجم از اسکناس در کشور را تورم‌های سه دهه گذشته عنوان می‌کند و اظهار می‌دارد: ارزش پول ملی ایران به شدت کاهش یافته است به گونه‌ای که واحد پول ایران (ریال) هیچ مصرفی ندارد، بلکه یک‌صد ریالی نیز در معاملات قابل استفاده و توجه نیست و در مورد مسکوکات پولی اکنون ارزش واقعی سکه‌ها بیش از ارزش اعتباری آنهاست در نتیجه سوداگران به جمع‌آوری سکه و ذوب آن و قاچاق به خارج کشور روی آورده‌اند.

وی خاطر نشان می‌کند: در سال 1351 اسکناس هزار تومانی منتشر شده است، براساس برآورد بانک مرکزی اکنون قدرت خرید آن هزار تومانی 128 هزار تومان است. در حال حاضر یک‌هزار تومان ما نزدیک به یک واحد پولی تعدادی از کشورها است.

وی برای حل مشکل پیشنهاد می‌دهد: در مرحله اول، کارت اعتباری به جای پول منتشر شود، به احتمال قوی مشابه سایر کشورهایی که از کارت اعتباری استفاده می‌کنند، بیش از 90 درصد معاملات با کارت اعتباری انجام خواهد یافت.

مصباحی می‌افزاید: در مرحله دوم با کاهش نیاز به اسکناس برای پاسخ به تقاضای اسکناس درشت، اسکناس‌های 10، 20، 50 و 100 هزار تومانی منتشر شود.

همچنین مصباحی مقدم با اشاره به عدم استفاده مردم در زبان محاوره از واژه ریال استفاده از تغییر نام واحد پولی به تومان یا

واژه‌های شبیه به آن را پیشنهاد می‌دهد.

* حذف 3 صفر در اولویت قرار ندارد

طهماسب مظاهری رئیس کل بانک مرکزی وقت نیز به حذف سه صفر پول ملی اشاره کرده و با تأکید بر اینکه این طرح در حد یک ایده قابل اتکا است می‌گوید: بحث حذف سه صفر به کاهش یا افزایش تورم ارتباطی ندارد و در واقع نتیجه تورم است. وی با اشاره به اینکه اسکناس موجود نیاز مردم را برطرف نمی‌کند به چاپ انواع چک پولها در سیستم بانکی اشاره کرده و افزود: از نتایج این طرح این است که دیگر نیازی به چاپ اسکناس‌های درشت نیست. مظاهری با تأکید بر اینکه این طرح نیاز به بررسی دقیق و کارشناسی دارد و گفته است: حذف سه صفر در اولویت‌های اول ما قرار ندارد.

در این بین کارشناسان متعددی به اظهارنظر در این باره پرداختند؛ مرتضی‌الله داد یکی از کارشناسانی است که در آن سال با مثبت ارزیابی کردن حذف صفرها بیان داشت: نگاهی به تجربه حذف 6 صفر از پول ملی ترکیه نشان می‌دهد که این کشور برای انجام چنین کاری، با اعمال سیاست‌های پولی و مالی و با لحاظ مکانیزم نگرش بازار، اقدام به تعدیل اقتصادی نمود. ایران نیز اگر قصد دارد تا به حذف صفر از پول ملی خود اقدام کند، ابتدا باید نرخ تورم بالای خود را با اعمال سیاست‌های پولی و مالی کنترل کند. نقطه مشترک دیدگاه‌های کارشناسان در آن سال‌ها حذف صفرها پس از کنترل و تثبیت نرخ تورم بود که البته این دیدگاه در بین مسئولان بانک مرکزی هم وجود داشت.

* مظاهری: اگر رئیس کل بانک مرکزی نبودم حذف سه صفر را گزینه بهتری می‌دانستم

پس آنکه این طرح در بین سیاست‌گذاران و کارشناسان مورد استقبال قرار گرفت بیشتر بحث‌ها به نحوه اجرا و تعداد صفرهای حذف شده سوق یافت. برخی از کارشناسان حذف سه صفر و برخی دیگر حذف چهار صفر را پیشنهاد می‌کردند. بحث بر سر این موضوع داغ بود و رئیس کل بانک مرکزی در آن زمان هر کجا می‌رفت با سوال تکراری خبرنگاران درباره حذف صفر مواجه می‌شد که در جواب عنوان می‌کرد: این طرح فعلاً در مجمع عمومی بانک مرکزی مطرح و مراحل کارشناسی آن در حال انجام است.

وی می‌افزاید: چهار روش به این صورت است یکی وضع موجود با چاپ اسکناس درشت، دوم رعایت قانون فعلی پولی بانکی که در ماده یک هر یک ریال را معادل یکصد گرم یا دقیقاً 0/00581 گرم طلا می‌داند که ارزش واقعی آن حدود 240 تومان است، گزینه سوم حذف سه صفر و گزینه چهارم حذف چهار صفر از پولی ملی است.

مظاهری تصریح می‌کند: اگر رئیس کل بانک مرکزی نبودم به عنوان یک کارشناس حذف سه صفر از پول ملی را گزینه بهتری می‌دانستم.

* بهمنی: حذف صفرها پس از هدفمندی یارانه‌ها

به گزارش فارس، پس از جدی شدن طرح هدفمندی یارانه‌ها و ارسال لایحه آن به مجلس همه نگاه‌ها و فضای رسانه‌ای به این سمت رفت و کمتر روزنامه‌ای بود که در این باره مطلب بنویسد. رفتن مظاهری از بانک مرکزی و جایگزینی آن با محمود بهمنی برای مدتی به سوژه رسانه‌ها تبدیل شده بود و به دلیل اینکه نرخ تورم در سال 87 در مهر ماه یعنی زمان این رفت و آمدها به 25 درصد رسیده بود و نرخ تورم نقطه به نقطه به 29.5 درصد و بحث مهم اولویت کنترل نرخ تورم یا کاهش نرخ بیکاری، سیاست‌های این نهاد در قبال کنترل نرخ تورم و سیاست‌های پولی بیشترین سوال از رئیس کل جدید بود.

ماه‌ها گذشت و بالاخره پس از کش و قوس‌های فراوان قانون هدفمندی یارانه‌ها به اجرا درآمد و به نظر می‌رسید یکی از شروط اجرایی این طرح برداشته شده است اما در چند ماه اول سال به دلیل اینکه ذهن جامعه با هدفمندی یارانه‌ها و حواشی آن درگیر بود در این باره حرفی به میان نیامد.

سال 89 هم به اتمام رسید؛ در ابتدای سال 90 رئیس کل بانک مرکزی که به قصد تشریح جزئیات بسته سیاستی نظارتی در نشست خبری حاضر شده بود نسبت به سرنوشت طرح حذف صفرها مورد سوال قرار گرفت که بهمنی پاسخ داد: سال قبل هم اعلام کردم بعد از هدفمندی یارانه‌ها و مشخص شدن آثار این قانون بانک مرکزی حذف صفرها را در دستور کار قرار خواهد داد.

وی اضافه کرد: هدف بانک مرکزی حذف 4 صفر از پول ملی است و باید گفت که تمام کار کارشناسی این سیاست اجرا شده و ظرف کمتر از 6 ماه آینده برنامه نهایی به دولت فرستاده خواهد شد.

* آیا حذف صفرها نظر کارشناسی بانک مرکزی است؟

نکته قابل تأمل در صحبت‌های بهمنی در این جمله وی در همان نشست خبری نهفته است: «171#& به اعتقاد بنده اگر بانک مرکزی امکان انتشار اسکناس 50 و 100 هزار تومانی را داشت می‌توانست به نفع کشور عمل کند و موجب کاهش هزینه چاپ اسکناس شود؛ اما سیاست‌گذاران حذف صفرها را مناسب‌تر از چاپ پول درشت می‌دانند؛ بنابراین بانک مرکزی سیاست حذف صفرها را اجرا خواهد کرد».

این جمله بهمنی بیانگر اعتقاد وی به چاپ اسکناس درشت‌تر است نه حذف صفرها. سیاست‌گذاران اشاره شده در صحبت‌های رئیس کل بانک مرکزی چه کسانی هستند؟ آیا این سیاست‌گذاران در درون بانک مرکزی قرار دارند یا سایر نهادهای اقتصادی.

به نظر می‌رسد در بانک مرکزی یا به تعبیری در بین سیاست‌گذاران اقتصادی دیدگاه واحدی درباره این طرح وجود ندارد. این گمان زمانی جدی‌تر می‌شود که سید شمس‌الدین حسینی وزیر امور اقتصادی و دارایی دو روز قبل از اظهارات بهمنی از کاهش سه صفر از پول ملی خبر داد.

همچنین وی به عنوان سخنگوی اقتصادی دولت در نشست خبری در پاسخ به پرسش یک خبرنگار که آیا دینار اسلامی جای ریال را می‌گیرد، گفت: در مورد مصاحبه رئیس کل بانک مرکزی چنین مطلبی دیده نشده و جزئیات اصلاح پول ملی را بانک مرکزی مشخص می‌کند اما جمع‌بندی کارشناسی بانک مرکزی در حال حاضر حذف 4 صفر از پول ملی است.

بانک مرکزی به عنوان تنها نهاد سیاست‌گذار در حوزه پولی که بهمنی ریاست آن را بر عهده دارد معتقد به انتشار اسکناس‌های درشت‌تر است و علت اتخاذ چنین تصمیمی را نظر سیاست‌گذاران عنوان می‌کند اما وزیر امور اقتصادی و دارایی طرح حذف چهار صفر را جمع‌بندی کارشناسی بانک مرکزی می‌داند.

فارغ از اینکه این طرح در بانک مرکزی نهایی شده است یا خیر در چند روز گذشته کارشناسان متعددی در این باره دیدگاه‌های خود را مطرح کردند و بار دیگر این طرح که به اعتقاد برخی از کارشناسان چندان مهم و تأثیرگذار بر متغیرهای اقتصادی نیست به سوژه روز رسانه‌ها تبدیل شد.

* نگرانی‌های کارشناسان نسبت به حذف صفر و پاسخ بهمنی

دیدگاه‌ها و نظرات کارشناسان همانند روزهای ابتدایی مطرح شدن حذف صفرها است و تفاوت چندانی ندارد. نگرانی برخی کارشناسان؛ افزایش انتظارات تورمی، زمان و نحوه اجرای طرح است که معمولا برای هر طرحی مطرح می‌شود. در همین باره یک کارشناس اقتصادی ضمن تأکید بر عدم تأثیر حذف صفرها بر متغیرهای اقتصادی، می‌گوید: علی‌رغم اینکه این اقدام موجب تغییر در متغیر اسمی می‌شود اما نگرانی بابت انتظارات تورمی وجود دارد زیرا اگر ریال باقی بماند و فقط چهار صفر حذف شود امکان تصور کاهش ارزش پول در بین افراد جامعه به وجود بیاید.

وی معتقد است اجرای این طرح باید پس از اجرای کامل هدفمندی یارانه‌ها انجام شود. برخی دیگر از کارشناسان با ابراز نگرانی از رند شدن قیمت‌ها در جهت افزایش، پیشنهاد کردند اجرای این طرح به پس از هدفمندی یارانه‌ها موکول شود.

نگرانی‌ها به حدی است که بهمنی در واکنش به این صحبت‌ها گفت: این طرح هیچ تأثیری بر کاهش و یا افزایش قیمت‌ها ندارد به دلیل اینکه به طور مثال اگر در حال حاضر هزار تومان بابت خرید کالایی پرداخت کنیم، با حذف صفرها از پول ملی باز هم همان کالا را با یک ریال خریداری خواهیم کرد.

وی برای اینکه به این نگرانی‌ها خاتمه دهد گفت: البته اجرای این طرح نیازمند آگاهی و فرهنگ سازی به آحاد مختلف جامعه است و می‌توان با بررسی‌های کارشناسی، با لحاظ تغییراتی در این طرح به مرور آن را در جامعه اجرایی کنیم. نکته دیگری که در بین اظهارات کارشناسان وجود داشت لزوم کاهش نرخ تورم و تثبیت آن قبل از حذف صفرها بود که بهمنی با بیان اینکه این طرح به صورت تدریجی صورت خواهد گرفت به صورت تلویحی موافقت خود را با نظر کارشناسان مبنی بر حذف صفرها پس از کنترل نرخ تورم اعلام کرد.

به گزارش فارس، به هر ترتیب طرح حذف صفرها یا اصلاح واحد پول ملی در کشورهای مختلف صورت گرفته است و این تجربه کشورها در اجرای این طرح که برای برخی موفق و برخی دیگر ناموفق بوده است در اختیار سیاست‌گذاران اقتصادی قرار دارد. قریب به اتفاق کشورهای موفق در حذف صفر دارای شرایط مشابهی مانند مهار تورم از طرق مختلف بوده‌اند و از طرف دیگر کشورهای ناموفق در این زمینه سیاست‌های کنترل نرخ تورم را اجرا نکردند و به همین دلیل بارها صفرهای واحد پول ملی خود را کاهش دادند که این عملاً نشان‌دهنده شکست این طرح بوده است.

امید است بانک مرکزی با بررسی کارشناسی و درس گرفتن از تجربیات کشورهای اجرا کننده این طرح و انتخاب راهبردی واحد و فارغ از دخالت‌های نهادهای تصمیم‌گیر در عرصه اقتصاد طرح حذف صفر را با کمترین مشکل به سرانجام برساند.

گزارش از: مرتضی ماکنالی